

Haza a magasban

ELŐADÁSOK
A SZENT ISTVÁN TÁRSULATNÁL
VII.

SEMJÉN ZSOLT

Egyházpolitika,
egyház és politika
– tegnap és ma –

SEMJÉN ZSOLT

Egyházpolitika,
egyház és politika
– tegnap és ma –

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
az Apostoli Szentszék Könyvkiadója
Budapest 2003

Sorozatszerkesztő

Farkas Olivér
és
Sarbak Gábor

© Semjén Zsolt, 2003
© Szent István Társulat, 2003

ISBN 963 361 462 7
ISSN 1588-9491

Szent István Társulat
1053 Budapest, Kossuth Lajos utca 1.
Felelős kiadó: Dr. Rózsa Huba alelnök
Felelős kiadóvezető: Farkas Olivér igazgató

Excellenciás Érsek Atya,
Főtisztelendő Atyák,
mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ma este az egyházpolitika, illetve az egyház és politika körében áttekintem azokat az eredményeket, amelyeket elértünk, és azt a szituációt, amelyben éppen vagyunk. Ahhoz, hogy a jelenlegi szituációt meg tudjuk ragadni, összefüggéseiben tudjuk értelmezni, ahhoz pontosan látni kell azokat az erőfeszítéseket és eredményeket, amelyeket az Orbán-kormány idején tettünk és elértünk.

Az egyházpolitika is olyan, mint az élet többi dolga: először a filozófiai alapokat kell tisztázni, és ha ezt pontosan átgondoltuk, akkor ebből lehet levezetni azt a gyakorlatot, ami megtermi a maga gyümölcsseit.

A szűkebb értelemben vett egyházpolitikán túlmenő alapállásunk az a gondolat, hogy Szent István Magyarországon a kereszténység nem szubkultúra, nem egy vagyunk a szubkultúrák közül, nem vagyunk valamiféle „másság”. Más lehet más – de hozzánk képest más!

A konkrét egyházpolitikai felfogásunk három alapvető tételen nyugszik. Az első az,

hogy az egyház *sui generis* valóság. Tehát nem az állami intézményrendszer valamely alrendszere, hanem az állammal azonos rangú valóság. Két tökéletes társaság (*societas perfecta*) van: az egyház és az állam, hiszen létük nem vezethető vissza egy másik, eredendőbb közösségre, és a sajátos céljaik eléréséhez szükséges eszközökkel – mintegy önmaguktól – rendelkeznek, nem pedig egy másik kegyelméből. Tehát az egyház a létét nem az államtól vette, sajátos céljához, az üdvösség szolgálatahoz való eszközeit nem az államtól kapta (dogmatika, szentségtan, liturgia, kánonjog), hanem végső soron isteni alapítójától. Ezért állam és egyház kapcsolatában nem fogadható el semmiféle alá-fölé rendeltség, csak a legszigorúbb mellérendeltség.

A második ilyen alapvető állításunk az, hogy az állam és az egyház elválasztása nem jelentheti az egyház és a társadalom szétválasztását, hiszen egyszerre vagyunk tagjai az egyházunknak és polgárai a magyar hazának. Nem a kettőnek a szembeállítását a járható út, hanem a kettő harmonikus együttműködése az egész társadalom javára. Ezen a ponton szeretnék egy rövid reflexiót tenni a „világnézeti semlegesség” mítoszára. Az, hogy az állam a társadalomban lévő világnézetek tekintetében semleges – azaz mint állam nem azonosítja önmagát valamelyik lehetséges világnézettel –, nem feltétlenül jelenti azt, hogy azokat azonos értékűnek kellene, hogy tekintse, és egyáltalán nem je-

lentheti azt – mint azt néhány libertiniánus doktrinér véli –, hogy valamiféle semleges világnézete kellene hogy legyen, vagy pláne, hogy azt propagálja. Nem is beszélve arról, hogy világnézeti legfeljebb egy döglött ló semleges.

A harmadik állítás, hogy teljességében akarjuk elismerni az egyház szolgálatát. Ha megnézzük egy egyházi intézményt, mondjuk a Pázmány Péter Katolikus Egyetemet, a Piarista Gimnáziumot, a Bethesda Református Gyerekkórházat, akkor azt látjuk, hogy egy valóság, de két aspektusa van. Egyfelől, mint egyházi valóság – amely az üdvösség jele és eszköze –: a transzcendenciára irányul. Ebben a tekintetben az immanens, világi államnak egyetlen feladata lehet: a vallásszabadságnak a biztosítása maga teljességében. Nyilvánvaló, hogy a profán állam nem illetékes abban, hogy teológiai kérdésekben állást foglaljon. Nincs joga ahhoz, hogy bármilyen módon beavatkozzon az egyház autonómiájába. Tehát a szorosan vett transzcendentális aspektus tekintetében, ha az egyházat úgy fogom fel, mint vallásos közösséget, akkor ebben a tekintetben az állam feladata a vallásszabadság biztosítása. De éppen transzcendentális lényegéből következően, és miután az egyház a világban él, ezért közfeladatokat vállal át. Amennyiben pedig közfeladatokat vállal át, annyiban ezt az államnak el kell ismernie, és nem mondhatja azt, hogy „drága barátaim, én

biztosítom a vallásszabadságot, ti meg tartsátok fenn az intézményeiteket, ahogy tudjátok”, hanem az állami-önkormányzati intézményrendszerrel teljesen azonos módon kell finanszíroznia az egyházi intézményrendszert, mivel az közfeladatokat vállal át. Tehát az egyházi intézmény egyfelől vallásos közösség, itt az állam feladata a vallásszabadság biztosítása, másfelől közfeladatot átvállaló intézmény, ahol az állam feladata a finanszírozás.

Itt még csak jelzésszerűen érintem, hogy van egy harmadik aspektusa is az egyház teljességében való elismerésének, nevezetesen az, hogy az egyháznak van küldetése a tudományhoz, a – legszélesebb értelemben vett – politikához, tehát ami nem a szorosan vett vallási aspektus, és nem is kifejezetten a közfeladatot átvállaló intézményrendszer. Mondok egy példát: Heideggertől származik az a gondolat, hogy egyetlen szaktudomány, mint szaktudomány sem képes arra, hogy meghatározza önmagát, módszertanát, és illetékességének a határait. Tehát az, hogy mi a matematika, ez nem matematikai kérdés, hogy mi a kémiának a metodológiája, ez nem kémiai kérdés, és hogy meddig tart a biológia illetékességének a területe, ez már nem biológiai kérdés. Ezek teológiai, filozófiai, etikai kérdések. Ugyanez igaz a társadalomtudományok esetében is. Tehát az egyháznak van egy sajátos próféta szerepe és tanító feladata ebben a tekin-

tetben is, és hogy ha mondjuk a klónozásra, génmanipulációkra, ilyesmikre gondolunk, akkor láthatjuk, hogy az emberiség katasztrófáját jelenti, ha a részterületek jogos autonómiájának a félreértéséből kifolyólag negligálni akarják az egyháznak ezt a sajátos küldetését. Attól, hogy technikailag meg tud csinálni valamit az adott résztudomány, egyáltalán nem következik, hogy azt meg is szabad tennie! Természetesen a természettudományoknak, a társadalomtudományoknak, a politikának megvan a maga jogos autonómiája, de ez az autonómia soha nem lehet az erkölcstől való autonómia. Ezért kell ellene mondanunk annak, amikor a parlament – bevallottan, nem bevallottan, vagy talán észre sem véve – Istent akar játszani, és a jogpozitivisták beállítottságtól vezérelve – szemben a teremtés rendjéből eredő természetjoggal –, sérti az élet szentségét. Egyetlen példát mondok: attól, hogy formális jogi szempontból szabályosan fogadják el például az abortusztörvényt, abból egyáltalán nem következik, hogy azt el kellene – vagy el szabadna – fogadnunk! Hiszen nincs sem logikai, sem természettudományos, sem semmilyen lényegi különbség között, hogy az a magzat két hónapos, három, öt, vagy nyolc hónapos, a hasfalon belül vagy a hasfalon kívül van. Ha ilyen alapon, pusztán a kora alapján a magzati korukat élő embertársaink elpusztíthatók – és mert elpusztíthatók, tehát értéktelenek,

és mert értéktelenek, ezért elpusztíthatók –, akkor ekkora erővel kilövési engedélyt lehet adni a megunt nagymamákra, ugyanezen az alapon elpusztíthatóak az öregek, a fogyatékosok vagy az emberiség bármely más csoportja. Az ultraliberális doktrína itt esik egybe a náci felfogással. Megjegyzem, a nürnbergi perben sem fogadták el azt a védekezést, hogy „a Harmadik Birodalom törvényei szerint cselekedtem”. Az ilyen vég-ső pontokon nem szabad maszatolni. Ha mindent megtettünk az élet védelmében, és leszavaznak, akkor is megmarad az ellene mondás prófétai jele. Az egyház és politika témakörére még majd az előadásom végén külön kitérek, itt most csak – filozófiai aspektusból – jelzésszerűen említettem.

1998-ban azt a célt tűztük magunk elé – amin legalább tíz évet gondolkodtam –, hogy olyan egységes, több lábon álló, szervesen összefüggő, garanciális és történelmi távlatokra szóló modellt alkossunk, ami egyfelől jóváteszi – amennyire lehet – az évtizedeken át tartó egyházüldöző rezsimek pusztításait, másfelől elkerüli azokat a zsákutcákat, amelybe némely nyugati ország szekularista mítoszoktól vezérelt egyházpolitikája tévedt.

A konkrét egyházpolitikánk egyetlenegy ívet alkot, de három jól elkülöníthető pillérre épül, és ezt a koherens egyházpolitikai rendszert nevezzük magyar modellnek.

Első nagy pillérét az egyenlő finanszírozás fogalmával lehet a legpontosabban jelölni. Ennek az a lényege, hogy elfogadhatatlan az, amikor azt mondják, hogy „ha a vallásos emberek egyházi intézményeket akarnak, akkor részben vagy egészben tartásuk fenn maguk”. Ez azért elfogadhatatlan, mert mi vallásos emberek ugyanolyan adófizető polgárok vagyunk, mint bárki más. Ugyanúgy a mi adónkból is tartatik fenn az egész állami és önkormányzati intézményrendszer. Ha ezek után, a közfeladatokat ellátó egyházi intézményeket nekünk, vallásos embereknek mintegy pluszban kellene fönntartanunk, akkor ezzel végeredményben kettős adófizetésre lennénk kényszerítve, ami annak a deklarációja lenne, hogy másodrendű állampolgároknak tekintenek minket. És miután a polgári kormány nem tekintette másodrangú állampolgároknak a vallásos embereket, ebből következik, hogy nem voltunk kettős adófizetésre kényszerítve, és azáltal volt ez lehetséges, hogy az állam pontosan ugyanúgy finanszírozta a közfeladatokat ellátó egyházi intézményeket, mint a hasonló feladatokat ellátó államiakat vagy önkormányzatiakat.

Mindennek a részletes kidolgozása, mintegy matematikai képlet alapján való biztosítása szerepel abban a szerződésrendszerben, amelyet a történelmi egyházakkal kötöttünk és természetesen az ezeknek megfelelő törvényekben. Nyilván most nem lenne sze-

rencsés untatni a hallgatóságot számszaki adatokkal, de mintegy érzékeltetésül egyetlen számot hadd mondjak: a Horn-kormány idején például bármely állami bölcsészkar hallgatónként évente 400–450 ezer forintos állami támogatást kapott. Ugyanez a Pázmány Péter Katolikus Egyetem és a Károli Gáspár Református Egyetem bölcsészkarai esetében 80 ezer volt. Holott világi tanárok világi tudományt tanítottak világi diákoknak – az esetek jó részében – magasabb színvonalon, mint az állami egyetemeken. Ezért az egyházi egyetemek – hogy a pusztán létüket fenntartsák – kénytelenek voltak tandíjat szedni. De hát akkor hogyan beszélhetünk szabad intézményválasztásról, ha a keresztény szülők jelentős része azért nem tudta a tehetsége és szíve szerinti egyetemre íratni a gyerekeit, mert egyszerűen nem tudta kifizetni a tandíjat? Akkor így blöff a szabad intézményválasztás, és ócska lózung az állampolgári jog-egyenlőség. Éppen ezért minden területen (természetesen az egyes területek sajátosságainak megfelelően) biztosítottuk mind a normatíva, mind a kiegészítő támogatás, mind pedig az egyenlő pályázati feltételek és lehetőségek tekintetében a teljesen egyenlő finanszírozást az egyházi intézményrendszer és az állami-önkormányzati intézményrendszer között.

Meg kell említenem egy nagyon fontos és veszélyes tévedést, melyre szélteben-hosz-

szában hivatkoznak, nemcsak nálunk, hanem Nyugat-Európában is. Ez a felfogás azt mondja, hogy az intézményrendszer – mondjuk az iskolák esetében –, két részre osztható: állami és nem állami. Az állami-ba tartozik az állami-önkormányzati, a nem állami-ba az egyházi és az alapítványi. Következésképpen az állami teljes finanszírozású, a nem állami részfinanszírozású. Ez azért teljesen helytelen megközelítés, mert a vallásszabadságból következik az, hogy katolikus emberként katolikus iskolába járjak. Ez emberi jogom. Márpedig egy emberi jog megvalósulását nem lehet anyagi feltételekhez kötni. Tehát a helyes felosztás az, hogy van – maradvány az iskolák példájánál – *public school*, tehát nyilvános iskola, amibe tartozik az állami-önkormányzati és az egyházi, mert ez emberi jogi alapon van, és van a *privat school*, vagyis a magániskola, amibe az alapítványi tartozik. Mégpedig azért, mert az alapítványi iskola voltaképpen egy vállalkozás, ahol valamilyen speciális szolgáltatást nyújtanak – például különleges módszerek, délutáni teniszezés, vagy nyelvkurzus Oxfordban – amit az azt igénybe venni kívánók megfizetnek. Az első esetben, a nyilvános iskola esetében tehát – ami lehet állami, önkormányzati, egyházi –, az állam teljes finanszírozást köteles biztosítani, a magániskolák esetében pedig részfinanszírozást. Ez egy nagyon fontos distinkció, mert ha itt elcsúszunk, akkor ennek nagyon komoly

és hosszú távú negatív következményei lehetnek.

Az egyenlő finanszírozáshoz tartozik még a hitoktatás kérdése is. Ezt sajnálatos módon 1997-ben megszüntették. A polgári kormány idején természetesen visszaállítottuk, mégpedig azon az alapon, hogy elfogadhatatlan az, hogy bármelyik fakultatív tárgy állami finanszírozásra került, a portugál nyelvtantól a furulyaóráig, kivéve a hittant. Milyen alapon? Ha más gyereke az én adómból tanulhat flamand grammatikát, vagy hárfázni, akkor az én gyerekem, az én adómból miért ne tanulhatna katolikus, református vagy evangélikus hittant? Éppen ezért visszaállítottuk – az állampolgárok szabad döntése alapján – a hitoktatás állami finanszírozását, és örömmel jelenthetem Önöknek, hogy ma Magyarországon több mint félmillió gyerek jár államilag finanszírozott hittanra az iskolai oktatás keretében. Itt szeretném megjegyezni, hogy nem arról van szó, hogy az állam tanítana hittant, vagy hogy az állam megbízná az egyházat a hitoktatással. Hanem a vallásszabadság és a szabad tantárgyválasztás alapján az egyház szabadon tanítja a hittant, amit az állampolgárok szabadon választhatnak, és ezt az állam köteles ugyanúgy finanszírozni, mint bármely más fakultatív tárgyat. De nem az állam kompetenciája az, hogy az egyház ki által tanítja a hittant, tehát a hittanárt nem az állam fogja kiválasztani, hiszen eh-

hez nemcsak tárgyi tudás kell, hanem tanúságtétel is. Ez az ordinárius feladata, és nem tartozik az államra az sem, hogy mi az a hittartalom, amit az egyház tanít. Tehát a finanszírozás tartozik az államra, nem pedig a hittan tartalma, vagy az azt tanító személyének a meghatározása.

Hittanügyben a továbblépést is kidolgoztuk, most persze nyilván a meglévő védelme van napirenden, de jelzem, hogy alkalomadtán a továbblépést sem felejtjük el. Tehát azt állítom, hogy nem normális állapot az, hogy úgy le lehet érettségizni, hogy a gyerek esszét tud írni arról, hogy mondjuk a kovalens kötésben erre vagy arra pörögnek az elektronok, vagy hogy milyen az erdei pajzsika spórás szaporodása, de arra nincs intézményesen tanított válasza, hogy miért ne fojtsa meg a szomszédját, ha haragszik rá. Amikor nyilvánvalóan sokkal fontosabb az emberi egzisztencia szempontjából az a kérdés, hogy például „miért van valami és miért nincs inkább semmi, amikor sokkal egyszerűbb lenne, hogy ne legyen semmi, mint hogy legyen valami?”, vagy az, hogy „miért vagyok, és miért nem inkább nem vagyok, és mi végre vagyok?”, vagy hogy „miért tegyem a jót és kerüljem a rosszat?”. Ez végtelesszer fontosabb, mint az, hogy mi van a kovalens kötéssel vagy az erdei pajzsikával. Vagyis intézményesen kell biztosítani az etika tanítását azoknak is, akik valamilyen ok miatt nem akarnak hittant tanulni. Ne-

kik sem árt, ha hallanak valamit Szókratészről, Senecáról vagy Kantról. A kulcsfogalom a kötelezően választható etikaoktatás. Tehát a gyerek vagy felekezeti hit- és erkölcsstant tanul, vagy ilyen etikátárgyat, de valamelyiket tanulnia kell. Ugyanúgy, ahogy nincs vita azon, hogy nyelvet tanulni kötelező, aztán mindenki szabadon eldönti hogy angolt, németet, franciát vagy olaszt akar tanulni, de valamelyik nyelvet kötelező. Ugyanúgy gondolom a hittan vagy etika tárgy esetében is. Ez egyúttal megoldaná a hittan órarendbe való illesztésének minden problémáját, és azt is, hogy a hitoktató tagja lenne a tantestületnek. A teljes képhez tartozik, hogy némi időre még szükségünk van ahhoz, hogy kellő számban legyenek olyan hitoktatóink, akiknek megfelelő képzettsége van, beleértve a pedagógiai képzettséget is. Várható, hogy a hitoktatók a hittan mellett nagy számban jelentkeznének az etikatanítási kurzusra, aminek előnyös voltát aligha kell ecsetelnem. Hadd tegyek ezen a ponton egy személyes vallomást is. Annak idején a nagyanyám 20 forintot adott minden hittanóra után, amiért most vagyok igazán hálás neki, és nem a húzasért. Szóval, ha a mostani szituációban visszagondolok kisiskolás kori magamra, és az lenne a kérdés, hogy hittanon ülök vagy a grundon focizok, hát bizony nagy lenne a kísértés. De ha a kérdés úgy van feltéve, hogy hittanon ülök vagy etikaórán, akkor már egész más a hely-

zet! Persze nagyon kell vigyázni, hogy ez az etika tárgy nem lehet valamiféle ellen-hittan vagy vallástörténeti – indifferenciát vagy szinkretizmust sugalló – massa, hanem a klasszikus filozófiai-etikai hagyomány bemutatása. Tehát a kötelezően választható hittan, illetve etika tárgy törvénymódosító javaslatát részletesen kidolgoztuk, de a 2002-es választási vereség – és némileg a minisztériumi apparátus szabotálása – miatt megcsinálni már nem tudtuk, de ami késik, nem múlik!

A második pillér az a szerződésorozat, amelyet a történelmi egyházakkal kötöttünk. 1997-ben a Horn-kormány megkötötte a vatikáni megállapodást, ami derék dolog volt, de két probléma volt vele: *pro primo*: nem tartotta be, *pro secundo*: nem kötött hasonló szerződést a többi történelmi egyházzal. Hogy miért nem, ennek a boncolgatása nem az én feladatom, de az „oszd meg és uralkodj” motivációjának a felmerülését nehezen tudom elhessegetni magamtól. Mindenesetre ránk az a feladat hárult, hogy egyfelől tartsuk be azt, ami a vatikáni szerződésből következik, másfelől a többi történelmi egyházzal is kössünk hasonló szerződéseket, messzemenően figyelembe véve a protestáns és ortodox egyházak és izraelita felekezet sajátos egyházszerkezeti és tulajdonszerkezeti adottságait. Egyfelől tehát létrehívtuk a vatikáni–magyar vegyes bizottságot, amelynek keretében a vatikáni szerződés betűjének és szellemének megfelelően átalakított-

tuk az összes releváns törvényt, másfelől pedig a Református Egyházal, az Evangélikus Egyházal, a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségével, a Szerb Ortodox Egyházal és a Baptista Egyházal is kötöttünk – különböző volumenű – megállapodásokat, tehát mindazon egyházakkal, akik arra jogosultak voltak és azt óhajtották. Ezek a megállapodások természetesen különböznek, hiszen különbözőek az egyházak sajátosságai, de egységes értelmezési horizontot jelentenek, kölcsönösen erősítve egymás jogi és bizony politikai garanciáit. Ennél a pontnál jelzem, hogy minden formális és informális eszközzel igyekeztem erősíteni a történelmi egyházak szolidaritását, mert ez az érdekérvényesítésünk záloga.

Ezeknek a szerződéseknek egyik hangsúlyos pontja az örökjáradék. Ez azt jelenti, hogy mindaz a vagyontömeg, amit a kommunista rendszer elrabolt az egyházaktól, és amely az 1991-es törvény alapján visszajár az egyházaknak, de az adott egyház nem kérte vissza természetben, átalakul járadék-alappá, és ennek a vagyontömegnek az 5%-át kapja az illető egyház évről évre valorizálva, az idők végezetéig. Különösen fontosnak érzem megemlíteni még az örökjáradék tekintetében, hogy a protestáns egyházak részére igen nagy összegű járadékkiegészítést is biztosítottunk az Orbán-kormány idején, és itt és most szeretném deklarálni azt, hogy ilyen kiegészítéssel a mindenkori kormány

tartozik még a Katolikus Egyháznak. Hiszen a Katolikus Egyház óriási feladattömeget vállalt át, ezért kérte vissza ezeket az intézményeket – iskolák, szociális intézmények, kórházak –, de ennek a feladatátvállalásnak megfelelő kiegészítést nem kapott. Tehát a protestáns egyházak felé ez rendezve van, a Katolikus Egyház felé ez még hátra van.

Fontos látni azt is, hogy ezek a szerződések csak a felek együttes akaratából módosíthatók, és végső soron akár bírói úton is érvényesíthetők.

A harmadik nagy pillér az ingatlanrendezés. Az ingatlanrendezési törvényt még az Antall-kormány alkotta meg. Nem állítom, hogy kodifikációs remekmű, de az biztos, hogy megindította ezt a folyamatot, és most már ennek a nyomdokán kell végigmenni. A probléma abból adódik, hogy 1994 és 98 között lényegében leállt az ingatlanrendezés. Ennek az oka az, hogy miközben az Antall-kormány évről évre milliárdal emelte ezt a keretet, hasonlóképpen az Orbán-kormány is, addig a Horn-éra négy éve alatt ugyanaz a négymilliárd forint volt, holott akkor volt a legnagyobb az infláció, és a legsúlyosabb a forintleértékelés. De nemcsak anyagi értelemben, hanem jogi értelemben is leállt egy időre a folyamat. És amikor ez ellen tiltakoztam, hogy ez törvényt sértés és egyben szerződésszegés is – hiszen a hatályos törvényben és az Apostoli Szentzéssel kötött megállapodásban is benne van,

hogy a kormány egyenletes értékarányos ütemezésben köteles visszaadni az ingatlanokat –, Horn Gyula miniszterelnöknek a válasza az volt, hogy ő nem sért törvényt, mert igaz ugyan, hogy az van a törvényben meg a szerződésben is, hogy egyenletes és értékarányos ütemezésben kell visszaadni, de az nincs benne, hogy ő köteles egyházügyi államtitkárt kinevezni. És miután nem volt egyházügyi államtitkár, nem volt, aki összehívja az ingatlanrendezési egyeztető bizottságot, és miután nem volt, aki összehívja az egyeztető bizottságot, jogi értelemben is leállt az ingatlanrendezés. Végül is, nem kevés huzavona után kinevezésre került egy címzetes államtitkár, aki aztán összehívhatta a bizottságot, és így aztán, ha döcögve is, de azért az ingatlanrendezés folytatódott, sajnos annak a realitásával, hogy 1994 és 98 között ugyanaz a 4 milliárd forint volt, egy árva fillérrel sem emelkedett.

Ránk az a feladat hárult, hogy úgy mondjam, utolérjük magunkat, ezért évről évre milliárdos összeggel emeltük az ingatlanrendezési keretet. Fölment egészen 6,2 milliárd forintig, és igen verejtékes munkával az összes egyház összes ingatlanügyét végigtárgyaltuk, jogi értelemben rendeztük, és kormányhatározattal lezártuk. Ez megteremtette a kiszámíthatóságnak és a jogbiztonságnak a feltételét, tehát ettől kezdve nincs más feladat a mindenkori kormány előtt, mint aktualizálni ezt az összeget, és

évről évre az egyház által megjelölt sorrendben az ingatlanokat visszaadni. Mindezek alapján felelősséggel állíthatom, hogy a teljes ingatlanrendezés a 2011-es törvényi határidő előtt befejezhető.

A szisztéma megértéséhez, a pontosság kedvéért: az 1991-es ingatlanrendezési törvény nem a reprivatizáció, hanem a funkcionalitás alapállásából indul ki – ezért nem érinti például a földtulajdont –, így alapvetően három lehetőség van, amik közül az egyház választ. Az első lehetőség az, hogy az egyház visszakéri az eredeti ingatlanját, ekkor funkciókiváltás címén az önkormányzat az államtól megkapja azt a pénzt, hogy azokra tekintettel, akik nem akarnak az újra egyházi iskolába járni, bővítse a meglévő önkormányzati iskola épületét. Tehát a funkciókiváltás költségét az állam megtéríti az adott önkormányzatnak. Ha viszont nincs szükség funkciókiváltásra, akkor az állam kifizeti az önkormányzatnak azt a pénzt, amit az épületbe investált. A második lehetőség az, hogy az egyház nem kéri vissza az épületet, akkor viszont megkapja az államosításkori értékét mai áron, hogy abból építsen helyette egy új iskolát, kórházat, szociális otthont, parókiát vagy amire éppen szüksége van. A harmadik lehetőség pedig, hogy az előbb említett örökjáradék-listára teszi az adott ingatlant, ami után valorizálva kapja az ingatlan értékének az 5%-át évről évre. És most egy nagyon

fontos mondat következik, amit ugyan nem lenne szerencsés most részletesebben kifejteni, de jelzem, hogy hosszú távon pontos elképzelésem van e tekintetben is. Abban egyeztünk meg, azt írtuk alá – sem többet, sem kevesebbet –, hogy a fenti három lehetőség teljesülését követően az egyháznak az ingatlanrendezési törvény által érintett ingatlanok tekintetében további követelése nincs.

Logikáját tekintve ehhez a témakörhöz tartozik az is, hogy egyházi műemlék-rekonstrukcióra soha nem látott összeget fordítottunk, évi 4 milliárd forintot. Nyilvánvaló igazságtalanság, hogy miközben annak idején nagyon jó állapotú ingatlanokat vettek el az egyháztól, most romokat kap vissza. Ezért is helyes, hogy legyen egy külön keret egyházi műemlékek, épületek rekonstrukciójára. Tisztában vagyok azzal, hogy négy év alatt nem lehetett negyven év pusztításait jóvátenni, de aki Záhonytól Hegyeshalomig végigutazik az országon, az láthatja az egyházi épületek megújulását. Elvi jelentősége is van annak a deklarált felfogásunknak, hogy az egyházi műemlékek fenntartása alapvetően nem a hívek hitbuzgalmi feladata, hanem megkerülhetetlen állami kötelezettség. Mégpedig azért, mert ez a magyar nemzeti épített örökség meghatározó része. Ebben az értelemben – az állam műemlék-fenntartói kötelezettsége tekintetében – nincs különbség a parlament és a Szent István-bazilika, a budai vár és a Mátyás-templom, az

egri vár és akár egy kis falu barokk temploma között.

Ide tartozik még egy fontos dolog, ami nem volt a programunkban, hanem pluszként sikerült megvalósítani: a kistelepülésen élő lelkészeknek, egyházi szolgálattevőknek tisztességes jövedelem-kiegészítést tudtunk biztosítani, ami azért is fontos, mert a kistelepülésen való életminőség alapvetően annak a függvénye, hogy van-e helyben pap.

Egyetlenegy olyan terület van, ahol nem sikerült eredményt elérnünk. Ezt úgy kell szépen mondani, hogy az 1990. évi IV. törvénynek a szükséges módosítása az egyházalapítás tekintetében. A köznyelv ezt nevezi szektatörvénynek. Azért nem sikerült módosítanunk, mert ehhez kétharmados parlamenti többség kellett volna. Most ebbe a részbe nem bonyolódnék, mert akkor ez egy külön előadásnyi időt venne igénybe, hogy precízen kifejtsem ezt a problematikát, ezért most csak annyit szeretnék leszögezni, hogy ma Magyarországon a vallásszabadságot egyetlenegy dolog fenyegeti: a vallásszabadsággal való visszaélés korlátlan lehetősége. Az, hogy egyszerűbb egyházat alapítani, mint egy bélyeggyűjtő egyesületet. Az, hogy ma Magyarországon jogi értelemben azonos státuszban van az esztergomi érsek, a református zsinat lelkészi elnöke és a boszorkányegyház főboszorkánya. Ez nem vics. Ez nyilvánvalóan nem normális állapot. Egy reflexió erejéig említem, hogy tel-

jesen megalapozatlanok azok a vádak, amelyek úgy szólnak, hogy mi a vallásszabadságot akarjuk korlátozni. A vallásszabadság megvalósulása nem azonos az egyházi jogi státuszba való vétellel. Tehát attól, hogy valakinek nincs egyházi jogi státusza, attól még korlátlan a vallásszabadsága, mert – az alkotmány határain belül – olyan kultuszt talál ki, amelyet csak akar. De ebből nem következik, hogy egy tegnap kitalált vallási kísérletnek pontosan olyan kedvezményeket kelljen biztosítani, mint egy sok évszázados, nagy társadalmi támogatottságú, intézmények tömegét fenntartó történelmi egyháznak. Tomka Miklóstól hallottam egy találó hasonlatot azoknak az álláspontjáról, akik azt mondják, hogy „ez is vallás, az is vallás, tehát azonos jogi kategóriát és azonos támogatást kell biztosítani”. Ez pontosan olyan abszurdítás, mintha azt mondanák, hogy közlekedési eszköz egy utasszállító repülőgép és közlekedési eszköz egy bicikli is, ezért azonos jogszabályoknak kell vonatkoznia mind a kettőre. Nyilvánvalóan lezuhanna az a repülőgép, amelyik a KRESZ szabályai szerint próbálna repülni, és örültség lenne a biciklistákat a légi közlekedés szabályainak a betartására kényszeríteni. Mind a kettő közlekedési eszköz, de egész egyszerűen más valóság. Ugyanúgy más valóság egy sok évszázados történelmi egyház a maga hívőtömegeivel és intézményrendszerével, és egészen más egy tegnap kitalált vallási kísérlet.

Sajnos – pártpolitikai elfogultságok miatt – meghíúsult a törvénynek a minimális módosítása is, holott alkotmányjogászok, vallásszociológusok bevonásával a legvégső kompromisszumig elmenő törvényjavaslat-tervezetet készítettük el. Bár két dologban azért már kezdett kialakulni a konszenzus: az egyik az, hogy ne bármelyik megyei bíróságnál lehessen bejegyeztetni, hanem csak a fővárosi bíróságnál, ahol olyan bíró van, akinek legalább elemi ismeretei vannak a tárgykörben, a másik pedig az, hogy a hitvallást be kelljen nyújtani a bejegyzéshez. Nem azért, mintha az állam minősíteni akarna teológiai tételket, hanem azért, hogy elbírálhassa – tekintélyes teológusokból, filozófusokból, vallásszociológusokból álló szakértői grémium segítségével –, hogy egyáltalán vallási jellegű-e az a tevékenység, amelyre az illető az egyházi státusz bejegyzését kéri.

Még egy zárójeles megjegyzést hadd tegyek ezzel kapcsolatban. Az akkori ellenzék, a mostani kormánypártok állandóan az amerikai modellre hivatkoznak. Ezt két szempontból sem értem. Először is az Egyesült Államokban sem úgy van, mint ahogy az itteni liberálisok mondják. Nekem volt ugyanis alkalmam végignézni az Egyesült Államok különböző államaiban, hogy hogyan működik ott az egyházak finanszírozása, és egyáltalán nem úgy van, mint ahogy ezt itt beállítják. De van egy döntő különbség: az Egyesült Államokban nem volt Rá-

kosi Mátyás, de még II. József sem. Tehát egészen más mind az intézményrendszer működető vagyoni, mind a társadalmi szituáció. Ezenkívül pedig, akik állandóan az amerikai modellre hivatkoznak, azok elfelejtik, hogy a Magyar Köztársaság az Európai Unióba kérte a felvételét, nem pedig az Egyesült Államok tagállamai közé. Következésképpen nem az amerikai, hanem inkább az európai országok szisztémáira kellene figyelni, amik ugyan eléggé különbözőek, de egyben azért biztosan van közös vonásuk, és pedig abban, hogy mindenütt figyelembe veszik azt, hogy az adott egyház a történelem során mennyiben járult hozzá annak a nemzetnek a szellemi, kulturális gazdagodásához.

Noha szorosán véve nem egyházpolitika, hanem inkább egyházdiplomácia, de nekem személy szerint a legtöbbet az jelentette, hogy szerepem lehetett abban – eszközszerep, mert az voltaképpen a Szentlélek műve – hogy 2000. augusztus 20-án a Szent István-bazilika előtt I. Bartholomaiosz Konsztantinápoly egyetemes patriarchája – egyetemünk díszdoktora – bejelentette, hogy a bizánci Szent Szinódus szentnek ismeri el a mi Szent István királyunkat. Ilyen, hogy egy az 1054-es egyházszakadás után Nyugaton kanonizált szentet elismerjenek Keleten, vagy egy keletit Nyugaton, ilyenre nem volt precedens. Így az egyházszakadás óta Nyugat és Kelet első közös szentje: Szent

István király. A magyar kereszténység ezzel újabb szolgálatot tett az egyetemes kereszténységnek, hiszen ahhoz a történelmi küldetéséhez, hogy Magyarország, noha egyértelműen a Nyugat része, mégis híd a Kelet felé. A mi keresztény őseink ezer évvel ezelőtt az egyházszakadás bűnével elszakították Krisztus varratlan köntösét. És itt és most, ezer évvel később, a Magyar Millenniumkor, Budapesten tettünk egy öltést, hogy összevarrjuk azt, ami akkor elszakadt. És – Balog Zoltán nagytiszteletű úrral, akinek kulcszerepe volt abban, hogy a magyar modell valósággá válhatott – az ökumené jegyében olyan szimbólumokra is figyeltünk, mint hogy a Bizánci Patriarcha és Sodano bíboros, pápai legátus a Szilágyi Dezső téri református templomban találkozott, kifejezve ezzel hazánk történelmében és életében a kereszténység mindhárom ágának – a katolikusságnak, az ortodoxiának és a protestantizmusnak – meghatározó szerepét.

A magyar modell ihletettsége valóban Szent Istvánra megy vissza, akinek az egyházpolitikai tanulságát – ha szabad ezt a szót használnom – talán így lehet összefoglalni: ami jó az egyháznak, jó az országnak, és ami jó az országnak, jó az egyháznak.

Nos, így érkeztünk el 2002-höz, ahol az én zárómondatom az Egyházi Kapcsolatok Titkárságának vezetői székében a balliberális kormány egyházügyi illetékesei felé az

volt, hogy van egy francia mondás, amit mindig tartsanak szem előtt, amely szerint: aki az egyházba harap, annak előbb-utóbb kitörnek a fogai. Nos, egy ideig csend volt, a kormányprogramban egy árva érdemi mondat nem volt az egyházpolitikáról, és noha Szalay István államtitkár úr lassan egy éve ígéri, hogy elkészíti az egyházpolitikai programját a kormánynak, eddig mindössze annyi derült ki belőle, hogy a „Kenyeret és békét” címet viselte volna, de ebből egy sor sem készült el, és úgy tűnik, hogy már nem is fog. Ebből viszont az a probléma adódott, hogy mivel a jelenlegi kormánynak nincs egyházpolitikai programja és nincs normatív egyházpolitikai személyisége, ezért bizonyos képviselők a saját privát ötleteiket és elfogultságaikat úgy tudják beállítani, mint hogyha az kormányálláspont lenne, és ebből következnek azok az áramokfutászerű dolgok, amiknek tanúi lehetünk.

Nagyon fontos látni és láttatni: nem pénzkérdésről van szó. Bár bizonyos média-orgánumok úgy próbálják beállítani, hogy az egyház egy olyan intézmény, amit csak a saját finanszírozása érdekel. Az igazság az, hogy nem pénzről van szó, Isten országa nem párszáz millió forinton múlik. A vallásszabadságról van szó. Hogy mennyire nem pénzkérdés a vita lényege, azt hadd támaszszam alá azzal, hogy a történelmi egyházak nem tiltakoztak a költségvetési törvény meg-

ismerésekor. Akkor barokkos mondatokat hallottunk kormányzati részről, hogy mennyire nőtt az egyház támogatásának költségvetési összege. Ezzel szemben a helyzet az, hogy csak ott nőtt ez az összeg, ahol a polgári kormány idején törvényileg és szerződésileg ezt biztosítottuk, és ezt hajtotta végre a jelenlegi kormány. De mindenütt, ahol diszkrecionális joga volt, ott bizony csökkent. Hogy hol nőtt? Például a hitoktatás területén. Miért? Mert kikötöttük törvényben és a szerződésekben, hogy a hitoktatói bér az átlagos pedagógus bér alapján kerül megállapításra. Tehát ha nő a pedagógusbér, akkor automatikusan nőnie kell a hitoktatási pénznek is. Nőtt az ingatlanrendezési pénz is. Egy fillérrel sem nőtt jobban, mint amennyivel az infláció emelkedett. Nőtt az 1%-os költségvetési keret, de azért, mert mi 0,5-ről 0,8-ra emeltük a kiegészítés mértékét. Viszont minden olyan területen, ahol a kormány dönthette el, hogy ad vagy nem ad, ott bizony csökkent, például az egyházi műemlékek rekonstrukciós kerete 4 milliárdról 1 milliárdra csökkent. Ha mindent összevetek, akkor azt kell mondanom, hogy az egyházi felsőoktatási beruházási keret a felére csökkent. A szociális és egészségügyi beruházási keret megszűnt. Nem is beszélve a megfojtott Széchenyi-tervről, amiben jócskán voltak egyházi célok. Sorolhatnám ezeket, de talán nem lenne szerencsés. Látható, hogy ahol végrehajtotta a je-

lenlegi kormány a polgári kormány szerződéseit és az általunk hozott törvényeket, ott nőttek az összegek, azokon a területeken pedig, ahol diszkrecionális joga volt, ott csökkentették. Ebben a tekintetben a történelmi egyházak nem tiltakoztak. Tehát nem pénzről van szó. Akkor miről? A vallásszabadság kérdéséről. Két ilyen terület van, ahol komoly konfliktusra került sor: az 1% kérdésében, és a szociális törvény módosításának a tekintetében.

Ahhoz, hogy az 1%-os problémát pontosan meg tudjuk ragadni, ahhoz 1997-ig vissza kell lépnünk az időben, amikor az 1%-os modell bevezetésére hivatkozva megszüntették a hitéleti támogatást, sőt akkor még a hitoktatás állami finanszírozását is. Ez a konstrukció eredetileg úgy nézett ki, hogy mindenki annak az egyháznak utalhatja a saját személyi jövedelemadója 1%-át – mármint csak az, akinek annyi jövedelme van, hogy szja-fizető –, amelyeknek óhajtja, és ezt az állam az össz személyi jövedelemadó 0,5%-áig kiegészíti. A '97-es törvényben még úgy volt, hogy ebben az 1%-os konstrukcióban az egyházak és a társadalmi szervezetek egyben voltak, amiben az az abszurditás, hogy különböző valóságokat gyömöszölnek egy skatulyába. Én tisztelen a társadalmi egyleteknek a szerepét, de más műfaj egy társadalmi egyesület, és más egy egyház. Ezeknek így, egy skatulyában, az az üzenete, hogy: van, aki bélyeget gyűjt, van,

aki horgászik, és van, aki katolikus. Akkor egyházi tiltakozásra sikerült elérni, hogy külön lett 1% az egyházaknak, és 1% a társadalmi egyesületeknek. És azt hallgattuk, hogy ez milyen európai szisztéma, ez az olasz modellnek az átvétele. Nos, ez nem az olasz modellnek az átvétele, az olasz modell irányába mi mozdultunk el. A különbség a kettő között az, hogy Olaszországban úgy működik a rendszer, hogy az olasz állam beszedi az országban a személyi jövedelemadót, majd ennek 0,8%-át olyan arányban osztja szét az olaszországi egyházak – megjegyzem, az olaszországi történelmi egyházak, és nem mindenféle tegnap kitalált vallási kísérlet és ál-egyház – között, amilyen arányban az állampolgárok véleményét nyilvánítanak. Tehát Olaszországban a nyugdíjas nének a voksa fillérre ugyanannyi eurót jelent az egyházának, mint egy nagytőkésé. Nálunk ez nem így van, hiszen kizárólag csak az szja-t fizetők utalhatják át adójuk 1%-át, tehát mindazok a honfitársaink, akik nem szja-fizetők, így hárommillió nyugdíjas, az összes földműves, a nagycsaládosok és a fiatal pályakezdő értelmiségiek, részben vagy egészben ki vannak zárva abból a lehetőségből, hogy egyházukat ilyen módon támogassák, pusztán jövedelemviszonyaik alapján, csak azért, mert nem szja-fizetők. További szociológiai tény, hogy amíg a tegnap kitalált vallási csoportok tagjai zömmel aktív korúak, addig azoknak az

egyházaknak a tagsága, amelyek emberöltők óta léteznek, azok aktív–inaktív kiegyenlítetttséget mutatnak. Magyarul arról van szó, hogy mivel a nyugdíjasok eleve ki vannak zárva, ez a szisztéma a katolikus és református egyházat sújtja, a szektákat meg pénzezi. Tehát a magyar szisztéma, ellentétben az olasz modellel, nem egy egyház tényleges támogatottságát mutatja, hanem pusztán a pénzes rétegek általi kedveltséget.

Éppen ezért mi azt mondtuk, hogy ez így nem igazságos. Rendben van, maradjon meg az, hogy az szja-fizetők annak az egyháznak utalhassák 1%-ukat, amelyiknek akarják, de a kiegészítést (amit mi 0,5%-ról 0,8%-ra emeltünk) ne az szja-rendelkezők alapján osszuk el, hanem a népszámlálási tények alapján. Éspedig azért, mert a népszámláláskor 9 millió ember nyilatkozott vallási hovatartozása vonatkozásában, és több mint a teljes lakosság háromnegyede megjelölt felekezetet. A népszámlálás fekete-fehéren megmutatta (nem véletlen, hogy mind szekularista, mind szektás részről mindent megpróbáltak, hogy megfúrják magát a kérdés feltevését), hogy Magyarországon van 7,5 millió olyan ember, aki önmagát a három keresztény történelmi egyház valamelyikéhez tartozónak deklarálta. Tisztában vagyok vele, hogy ez a 7,5 millió ember nem mind az apostoli hit oszlopa, de egy dolog kétségtelen tény, hogy a legerősebb identifikációs tényező Magyarországon a történel-

mi egyházakhoz való kötődés. Ebben az értelemben Magyarország nemcsak történelmileg, hanem szociológiai értelemben is keresztény Magyarország. Akkor is, ha ez egy hangos politikai kisebbségnek nem tetszik. Nyilvánvaló, hogy ez sokkal pontosabb szám, mint az, hogy négy-egész-valahány millió szja-fizetőből alig több mint félmillió jelölt meg felekezetet. Tehát, amíg a jelenlegi kormány csak a jobban szituáltak, a gyakorlatban pusztán félmillió ember véleményére kíváncsi, addig a mi szisztémánk a népszámlálási adatok alapján minden magyar állampolgár véleményére figyelemmel van. Nem nehéz belátni: a 7,5 millió sokkal pontosabban mutatja a társadalom vallásos tagozódását, mint a 0,5 millió. Nem beszélve arról, hogy ez az egész 1%-os szisztéma a hitéleti támogatást váltotta ki. Márpedig hitélete annak is van, aki nem szja-fizető. A hitélet és a vagyoni helyzet nincs összefüggésben. Ezért nemcsak igazságtalan, de teljesen értelmetlen is, hogy kizárólagosan az szja-fizetőkhez kössük az egyházfinanszírozásnak az egyik leghangsúlyosabb elemét.

A jelenlegi kormány önkényesen, a két legnagyobb egyház tiltakozása ellenére megváltoztatta az általunk a kiegészítést a népszámlálási adatok alapján elosztó törvényt, és ezért kénytelen voltam az Alkotmánybírósághoz fordulni, mégpedig három érvel. Az első az, hogy a törvény megváltoztatása sérti a katolikus és református egyház köz-

jogi várományát. Mégpedig azért, mert volt egy elfogadott törvény, amely a népszámláláshoz kötötte volna a kiegészítést. Erre az egyházak felkészültek, mivel ez 2003. január 1-jén lépett volna hatályba. Ezt a jelenlegi kormány 2002. december 31-ével megszüntette. A Bokros-csomag idején az Alkotmánybíróságnak volt már egy precedens jellegű döntése, amely kimondta, hogy ha van egy elfogadott törvény, amelynek a kedvezményeire természetes vagy jogi személyek felkészültek, akkor azt nem lehet úgy megváltoztatni, hogy legalább egy költségvetési éven keresztül ne valósult volna meg. Itt pontosan ez történt. A másik: nemzetközi szerződés megsértése, hiszen az 1997-es vatikáni megállapodás előírta azt, hogy a felek négy év múlva áttekintik a tapasztalatokat, és pontosítják a szerződésben foglaltakat, nyilván, ahogy az élet változik, úgy szükséges ennek a finomítása, precizírozása. Ez meg is történt, a magyar–vatikáni vegyes bizottság keretében ezt a kérdést is megtárgyaltuk, én a kormány felhatalmazása alapján, a nuncius úr pedig a Szentszék nevében ezt a jegyzőkönyvet aláírtuk. És hogy ez nemcsak szándék, nemcsak egy papírdarab volt, azt bizonyítja, hogy ennek alapján a kormány támogatta a népszámlálási adatok alapján történő módosítást, és az országgyűlés ebből törvényt alkotott. Így a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék közötti megállapodást negligálta a kormány

a mostani törvénymódosításával, ezért állítom, hogy ezzel nemzetközi szerződést sértett. Az alkotmányosság követelménye pedig kifejezetten tiltja azt, hogy bármilyen belső jogszabály ellentétben álljon nemzetközi szerződéssel. De a legfontosabb a harmadik érv, az, hogy diszkriminatív. Hiszen például hárommillió nyugdíjast egy tollvonással kizár abból a lehetőségből, hogy alkotmányos jogával élhessen. Hiszen ez a támogatási forma, az 1% és annak a kiegészítése, végül is egy állami adóbevétel átengedése. Közpénzről pedig csak az állampolgári jogegyenlőség alapján lehet dönteni. Na most, hogyha a jövedelemviszonyai alapján a társadalom nagy részét kizárják ebből a jogból, akkor ez olyan, minthogyha cenzushoz kötnék a választójogot, vagy bevezetnék a virilizmust. Ezért tehát súlyosan diszkriminatív.

Még egy gyakorlati szempontot is említenék zárójelben, amire a sajtóban külön is föl hívtam a figyelmet, nevezetesen arra, hogy ez a szisztéma egy soha nem látott eklézsiabiznisznek a veszélyét rejti magában, amelyet az etno-bizniszhez tudok csak hasonlítani. Mondok néhány konkrét példát. Nem akarom Önöket számokkal terhelni, csak érzékeltetésül említem: ha ugyanezt a kiegészítő támogatást a népszámlálási adatok alapján osztom vissza, akkor egy emberre 882 Ft jut. Ha ezt az szja-rendelkezők alapján osztom vissza, akkor 12 496 Ft. Ehhez jön, hogy Magyarországon irreálisan könnyű

egyházat alapítani, voltaképpen semmi sem kell hozzá. Ráadásul minden ilyen társulat automatikusan jogosult arra, hogy miután az „egyházat” bejegyezték, annak átutalhassa az 1%-át, és minden egyes ember után megkapja a kiegészítést is. Ezért, ha a népszámlálási adatok alapján nézem, akkor például a Fény Lovagjainak és Testvériségének Egyháza, miután 10 ember mondta a népszámlálásnál, hogy ehhez a társulathoz tartozik, kapna kiegészítésként 8820 Ft-ot. Igen ám, de ha az szja-rendelkezők alapján számolunk, akkor már hogy, hogy nem, 79 ember utalta át az 1%-át a Fény Lovagjainak és Testvériségének Egyháza, s így csak kiegészítésként ezután mintegy 1 millió Ft-ot kap. Vagy nézzük a következőt: Emberi Lehetőség Független Szellemi Rend Egyháza. Heten mondták a népszámlálásnál, hogy ide tartoznak, s így 6174 Ft-ot kapnának. Ha az szja-rendelkezők, tehát a jelenlegi kormány szisztémája alapján nézem, akkor hogy, hogy nem, már 33-an utalták ide az 1%-ukat, és ebben az esetben azért félmillió forintot csak felmarkolnak. Az Életenergia Közösség Független Szellemi Rend Egyháza esetében egyetlen ember sem volt, aki a népszámlálás során ide tartozónak vallotta volna magát, következésképpen nem is kapnának ezen az alapon semmit. Ellenben, csodálatos módon, amikor az szja-rendelés volt, akkor az Életenergia Közösség Független Szellemi Rend Egyháznak 65-en

utalták az 1%-ukat, és így módon azért 812 288 Ft-ot fölvesznek csak kiegészítésként, plusz még egy egész szép summát, hiszen még az 1%-ukat is visszakapják. Tehát miután irreálisan tág tere van a fiktív egyházalapításnak, következésképpen, ha valaki alapít egy ilyen fiktív egyházat, és utána rábeszéli a haverjait és a rokonságát, hogy az 1%-ukat ide utalják, akkor igen komoly összeget tud kivenni – minden elszámolási kötelezettség nélkül – a rendszerből. Amivel két probléma van: részint nyilván nem ez volt a jogalkotó szándéka, hiszen ezzel végeredményben közpénzeket csakliznak el, részint pedig a valódi egyházaknak menő keretet ezáltal csökkentik. Ha pedig ez tömegessé válik – és miért ne válna? –, akkor ennek már komoly anyagi tehertétele is lehet.

Meg kell mondanom, hogy én személy szerint soha nem lelkesedtem az egyházfinanszírozás szja-hoz kötéséért, mert bizonytalan hogy az 1% minek az 1%-a. Hiszen minden egyházpolitikai szándéktól függetlenül, tisztán gazdaságpolitikai megfontolásból bármely kormány dönthet úgy, hogy az államháztartás bevételi oldalán növeli mondjuk a társasági adót, a forgalmi adót, a vámbevételeket, vagy amit akar, és csökkenti a személyi jövedelemadót. Akkor ennek az 1%-a már nem ugyanaz! Vagy bevezetnék a családi jövedelemadózást – amit én lelkesen támogatnék, mivel ez figyelembe veszi az eltartottakat is –, ami maga után

vonná a személyi jövedelemadó-bevétel radikális csökkenését. Nem beszélve arról a szerencsétlen összefüggésről, hogy ha az állam – nagyon helyesen, és az egyház helyeslésével találkozva – családtámogatást épít be a rendszerbe, azzal hogy a gyerekek után adókedvezményt biztosít, akkor ezzel végül is – akaratlanul – az egyház támogatását csökkenti, mert magát az össz szja-t, s így annak 1%-os átutalható és kiegészítő részét is csökkenti. Ezért mondtam én kezdettől, hogy jobb lenne a GDP-hez kötni, mert akkor együtt sírunk, együtt nevetünk, hiszen ha nő az ország gazdasági teljesítménye, akkor nő az egyház támogatása is, azonkívül ez a szisztéma manipulálhatatlan, és a mindenkori kormány gazdaságpolitikáját nem terheli ilyen egyházpolitikai vetület. Nem ide tartozik, és erre most még nem is szeretnék bővebben kitérni, de körvonalazódik a fejekben egy olyan további konstrukció, aminek a tekintetében jól használható lesz hosszú távon a GDP-s szisztéma. Ennek is el fog jönni az ideje.

Nézzük a szociális törvénynek a kérdését. Itt az a probléma, hogy azt mondja a mostani módosítás, hogy valójában csak akkor alapíthat, tarthat fenn az egyház szociális intézményt az alapellátás tekintetében, akkor kap erre finanszírozást, ha a területileg illetékes önkormányzattal megállapodik. Miközben a jelenlegi kormány is elismeri, hogy a 3100 valahány önkormányzattól 2000

önkormányzat semmiféle, vagy legalábbis nem elégséges szociális ellátást biztosít. Így a polgármesteri hivatal mechanikusan megkapja az államtól a lakosságárányos normatívát, aztán, ha a hivatal feléli, akkor feléli. Viszont, ha megállapodik az egyházzal, akkor ezt az összeget át kell adnia. Tehát érdekellentét van az ilyen felfogású és gyakorlatú önkormányzat és az alapellátást – például házi gondozást – biztosító egyházi intézmény között. Már csak ezért is elfogadhatatlan az, hogy a törvény az önkormányzatok pillanatnyi hangulatának szolgáltatja ki az egyházi alapellátást, holott az egyházaknak alanyi joga, hogy akár szakellátást, akár alapellátást biztosítsanak, hiszen a vallásos emberek vallásszabadságából következik, hogy egyházi intézményt vehessenek igénybe. Ezt nem lehet további feltételekhez kötni, nevezetesen az önkormányzatok tetszéséhez. Megmondom, hogy a legfőbb félelmem az, hogy ez bizony a trójai faló lehet, mert ha itt át lehet törni az egyház alanyi jogát az intézményalapításhoz és finanszírozáshoz – ha ezt ma megcsinálják a szociális intézmények tekintetében –, akkor holnap meg lehet csinálni az iskolák tekintetében is. Gondoljunk bele: mi történik akkor, ha az egyház csak akkor tarthatna fenn például iskolát, vagy csak akkor kapná meg az azonos finanszírozást, ha a területileg illetékes önkormányzat kegyeskedik hozzájárulni? Remélem, hogy ez csak az én fé-

lelmem – adja Isten, hogy így legyen –, de potenciálisan benne van, hogy ez a módosítás a trójai faló szerepét töltheti be.

Mikor szembekerülök ilyen esetekkel, mindig eltűnődöm azon, hogy miért jó az bárkinek is, hogy egyházellenes reflexektől vezérelve akadályozza az egyház szolgálatát? Mert már csak pragmatikus megfontolásból az ateista embernek is az az érdeke, hogy öregségében, betegségében, halálos ágyán olyan apáca ápolja, aki Isten és ember iránti szeretetből erre tette föl az életét, mintsem olyan szociális otthoni vagy kórházi alkalmazott – nagy tisztelet a kivételnek –, aki azért csinálja ezt a munkát, mert éppen nem talált jobb állást.

Van egy további probléma is. A „*bajszos püspök*” intézményének *quasi* visszaállítása. A *bajszos püspök* volt az a figura, aki az ateista, egyházüldöző állam komisszárjaként benn ült a püspökségen, és onnan machinált az egyház ellen. Most analóg módon valami hasonlóról van szó. Van ugyanis egy olyan munkakör, hogy *ellátott jogi képviselő*. Önmagában érthető, hogy van ilyen, hiszen itt krízishelyzetben lévő emberekről van szó, helyes, hogy ez az ellátott jogi képviselő figyeli az ő jogaik érvényesülését. Ez olyasmi, mint a kórházak esetében a betegjogi képviselő. Igen ám, de a törvény úgy csúri-csavarja a szöveget, hogy az egyházi intézményben dolgozó ellátott jogi képviselőnek a munkáltatója nem az egyházi intézményfenntartó

lesz, hanem valamilyen formában az állam. Holott az egyháznak is megvan az az intézményrendszere, ahol állami akkreditációval ilyen ellátott jogi képviselő munkatársakat képez. A jelen szisztémában az egyháznak még csak beleszólása sincs abba, hogy az állam kit ültet be az egyházi intézménybe. Erre mondom, hogy ez bizony a *bajszos püspök* rossz emlékű figuráját idézi.

Ennek az egész törvényjavaslatnak – akarva-akaratlanul, tudva-tudatlanul – két nagyon rossz ízű stichje van. Az egyik az, hogy a civil szférával helyezi egy szintre az egyházi intézményeket. Összemossa az egyházi és a civil szférát. Megjegyzem, hogy ez a szabadkőműveseknek volt a klasszikus ötlete, hogy úgy lehet az egyházat relativizálni, hogy besorozzák egynek a civil szférába. És akkor van a Katolikus Egyház, és vannak a filantróp egyletek, és a kettő egy kategória. A *bajszos püspök* pedig ebben az újabb kiadásában is a legrosszabb bolsevik hagyományokat idézi. Az, hogy egy állami embert beültetnek egy egyházi intézménybe, ráadásul anélkül, hogy ebbe az egyháznak bármilyen beleszólása lenne, ez sérti az egyház autonómiáját. A Magyar Katolikus Püspöki Kar az Alkotmánybírósághoz volt kénytelen fordulni, nemzetközi jogi vonatkozásban pedig Salamon László és Balsai István képviselő urakkal hármásban fordultunk az Alkotmánybírósághoz azzal, hogy mindez sérti a vatikáni megállapodást, ami egyértelműen

rögzíti, hogy az egyháznak alanyi joga az intézményalapítás és a feladatarányos egyenlő finanszírozás, legyen az szakellátás vagy alapellátás. Nem privilégiumokat kérünk, hanem a diszkriminációk megszüntetését és alkotmányos autonómiánk tiszteletben tartását.

De hogy ne a kritika legyen a végkicsengés, a megoldási lehetőséget is felvázolom, mert meg lehet találni a megoldást ezekre a problémákra, és szerencsés lenne minél hamarabb megtalálni, mielőtt végképp elmergeszik a helyzet.

Az 1% esetében van egy nagyon egyszerű és korrekt megoldás. Az egyesületek vonatkozásában olyan elképzelés körvonalazódik – amit a hírek szerint a kormány is támogat –, hogy a teljes 1%-ot oda kell adni az egyesületeknek, tehát nemcsak azt a részt, amiről ténylegesen rendelkeztek az szja-t fizető polgárok. Diszkriminatívnak tűnik, ha az egyházak esetében ugyanez nem történik meg. Tehát az egyházak esetében is, ha a kiegészítés mértéke valóban az össz szja 1%-áig lenne, akkor minden további nélkül meglenne az a költségvetési fedezet, hogy mindegyik egyház mondja meg, hogy a népszámlálási adatok alapján, vagy az szja-rendelkezők alapján kéri-e a kiegészítés elosztását. Ebben a pillanatban mindenkinek a kívánsága megvalósulna és gyakorlatilag az alkotmánybírói beadványok – pró és

kontra – elvesztenék a jelentőségüket. Persze ebben a szituációban is álegyházak pénzeket tudnak elszélhámoskodni, de ez a kompromisszum még kezelhető, hiszen akkor legalább a katolikus és református egyház esetében a népszámlálási elosztás érvényesül, ami azért már összességében olyan, hogy jóval realisabb képet mutat, mintha pusztán az szja-rendelkezők szerint történe az elosztás. A javaslat Mádl Ferenc közársasági elnök úrra megy vissza, és többek között az a nagy előnye, hogy nem jelent vállalhatatlan költségvetési terhet, hiszen jelenleg is van egy bizonyos kompenzáció, amelyet legalábbis ígér a kormány a katolikus és a református egyháznak, mivel ők rosszul járnak az szja-alapú elosztással, amit persze csak egy évre garantálnak, de mégiscsak van egy ilyen keret. Én azt mondom, hogy nem szerencsés megoldás önmagában sem egy ilyen kompenzációs toldozás-foltozás, hiszen tényleg rosszízű az, hogy valakit kompenzálnak, de különösen furcsa, ha nem egy kisebbséget kompenzálnak valamilyen méltányolható okból – az egyébként jól működő rendszer kisebb korrekciójaként –, hanem a társadalom abszolút többségét, jóval több, mint 7 millió embert. Mondjuk ki azt, hogy az 1%, valóban 1%, és akkor egyáltalán nincs szükség ilyen kompenzációs keretre, és mindegyik egyház nyilatkozzon, hogy az ő esetében melyik szisztémával számoljunk.

Pusztán a precizitás kedvéért említem, hogy a jelenlegi kormánypártok azzal támadták a népszámlálás alapú elosztást, hogy az sérti a statisztikai törvényt. Ez tévedés, mert akkor sértené a statisztikai törvényt, ha visszakereshető lenne, hogy X katolikus, Y református, Z meg izraelita. De ezek összesített statisztikai adatok, tehát ez semmilyen módon nem sérti sem a statisztikai törvényt, sem az adatvédelmi törvényt, sem semmi mást.

A szociális törvény esetében pedig az lenne a megoldás a legsúlyosabb problémára, hogy ne több ezer önkormányzat pillanatnyi politikai hangulatának szolgáltassák ki az egyházi szociális alapellátást vállaló intézményeket – és ezzel az ott dolgozó és az ezt igénybe venni akaró állampolgárokat –, hanem a minisztériumnak kelljen megállapodást kötni az egyházzal. Mindezt azért éreztem fontosnak elmondani, hogy van a jelen pillanatban is olyan kompromisszumos lehetőség, amivel még rendezhetőek ezek a problémák.

Az egyház és politika tekintetében is szeretnék néhány gondolatsort kifejteni Önöknek, mert bizony ezek is belejátszanak a jelenlegi egyházpolitikai helyzetbe. Nagyon rosszízű volt az, amikor Szalay István egyházügyi államtitkár nekitámadt Veres András püspök úrnak, a Püspöki Kar titkárnak, kifejezve maga és kormánya rosszallását – és ez enyhe kifejezés volt –, azért,

hogy Mayer püspök úr augusztus 20-án milyen prédikációt mondott. Kérem szépen, nem tartozik az államtitkár úrra, sem a kormánynak, de még magára az államra sem, hogy egy püspök milyen prédikációt mond. Olyant mond, amilyent akar. Persze ennek is volt előzménye. Emlékszünk arra, amikor Gyulay püspök úr levelet írt a papságának, amelyben a csak önmagával foglalkozó szélsőséges liberális felfogástól óvta a híveket. Akkor nagyon éles támadás érte a püspök urat, hogy hogyan mert ilyen levelet írni. Hát először is, a püspök úrnak igaza van a levél tartalmát illetően. Másodszor is, elmúltak azért már azok az idők – legalábbis remélem –, amikor egy pártközpontból akarták megmondani, hogy egy püspök milyen levelet írjon a papjainak. Olyat ír, amilyet akar. Ezek után Horn Gyula ex-miniszterelnök azzal a kijelentéssel döbbsentette meg a magyar társadalmat, hogy ő tudja, hogy a gyóntatószékekben Fidesz-propagandához kötik a feloldozást. El nem tudom képzelni, hogy Horn Gyulának milyen személyes tapasztalata lehet a gyónás tekintetében... De akár van, akár nincs, az ember ilyen józanul nem mond. Mert ezzel végeredményben azt állítja, hogy a Katolikus Egyház a bűnbánat szentségének a kiszolgáltatását politikai feltételekhez köti, ez pedig azt jelenti, hogy szentségtöréssel és istenkáromlással vádolja az Egyházat. Ezek után a Szocialista Egyetemisták Szövetsége

még gyorsan rátett egy lapáttal, bejelentették, hogy figyelni fogják, hogy melyik templomban melyik pap, mikor, mit mond, és aztán meglesz ennek a következménye. Nagyon rossz történelmi tapasztalatokat idéz fel az a fenyegetés, amikor egy pártvezér azt mondja, hogy az egyház ne merészeljen politizálni, és utána figyelteti, hogy politizál-e az ő felfogása szerint az adott lelkész. Bizony, bizony ez a legsötétebb bolsevik és náci időket idézi, például amikor Adolf Hitler megüzente, hogy az egyház ne merészeljen politizálni, és utána a Hitler-jugenddel figyeltette, hogy melyik pap mikor, mit mond. Nem állítok persze direkt analógiát a kettő között – már csak azért se, amit úgy lehet érzékeltetni stilszerűen Marxot idézve, aki azt mondta, hogy: „a történelem megismétli önmagát: egyszer mint tragédia és egyszer mint bohózat” –, de ilyen átélt évtizedek után különösen is érthető a vallásos emberek felháborodása. Ezért nagyon fontos egyszer s mindenkorra tisztázni, hogy a vallásszabadságból, az egyház autonómiájából következően sem az egyházügyi államtitkárnak, sem pártpolitikusoknak, sem magának az államnak semmi köze ahhoz, hogy egy püspök vagy pap milyen prédikációt mond.

Az egész vita hátterének a megvilágítására hadd kockáztassak meg egy gondolatmenetet. Évszázadok óta van egy bizonyos szembenállás az egyházas értelmiség és a szekularista értelmiség között. A szekula-

rista értelmiség évszázadok óta próbálja kiszorítani hagyományos ellenfelét, az egyházas értelmiséget a politikai és a társadalmi életből, mégpedig oly módon, hogy megpróbálja relativizálni az egyház társadalmi tanítását. Mert ha az egyháznak nincs releváns társadalmi tanítása, akkor az egyházas értelmiségnek sincs politikai legitimációja, ha pedig nincs politikai legitimáció, akkor le lehet minket söpörni a politikai élet színpadáról, akkor viszont nincs, aki megjelenítse az egyház társadalmi tanítását, és az egyházat visszanyomták a sekrestyébe. Ezért állítom, hogy az egyházas értelmiség, és a hierarchia értelmében vett egyház nem kizárólag a közös hit és közös szervezet, hanem a közös érdek egységében is van. Mert az egyházas értelmiség számára az egyház társadalmi tanítása jelenti a legitimációt, és ennek a társadalmi tanításnak a reális megjelenítése az egyházas értelmiség által lehetséges. Ha viszont relativizálni lehet az egyház társadalmi tanítását, akkor kétségbe lehet vonni az egyházas értelmiség politikai legitimációját, ha pedig kétségbe lehet vonni az egyházas értelmiség politikai legitimációját, akkor nincs, aki megjelenítse az egyház társadalmi tanítását, következésképpen az egyházat visszanyomták a sekrestyébe. Ez az összefüggés, ami – hol bevalottan, hol ködösítve – az események mögött áll. Így érthető meg, hogy miért van az, hogy a legagyafúrta szlogenek manipulá-

cióival próbálják periférikusnak beállítani az egyház társadalmi tanítását és ezáltal elbizonytalanítani az egyházas értelmiség társadalmi-politikai szerepvállalását.

Az egyik ilyen kedvenc szlogenjük az, hogy „az egyház tartson egyenlő távolságot a különféle politikai pártok között”. Ezzel nemcsak az a probléma, hogy elég furcsa elvárás, hogy az egyház azonos távolságra legyen a keresztény értékeket képviselni akaró és több-kevesebb sikerrel képviselőktől, mint a kifejezetten egyházellenesektől, hanem van ennek egy ennél még abszurdabb aspektusa is. Mit mondanak? Azt, hogy az egyház tartson távolságot. Tehát szerintük az egyháznak kellene lesni, hogy mikor melyik párt éppen mit talál ki, és aszerint sasszézni jobbra vagy balra, hogy mindig egyforma távolságra legyen a különböző politikai pártoktól. Ezzel szemben a valóság pont fordított: az egyház a maga társadalmi tanítása alapján sziklaszilárdan áll. És ehhez a szilárd ponthoz képest a különböző politikai pártok szabadon közeledhetnek vagy távolodhatnak. Az egyház pedig ott, akkor, addig és annyiban működik együtt valamely politikai párttal, ahol, amikor, ameddig és amennyiben keresztény értékeket képvisel. Ha ilyet képvisel, együttműködik, ha nem képvisel ilyet, akkor nem működik együtt. Tehát nem az egyház mozog a politikai pártokhoz képest, hanem a politikai pártok mozoghatnak szabadon az egyházhoz képest!

A másik ilyen lózungjuk az, hogy „az egyház ne politizáljon”. Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim! Ki az egyház? Mi vagyunk az egyház, mindannyian! Tehát ebben a megfogalmazásban, hogy „az egyház ne politizáljon”, az is benne foglaltatik, hogy mi – úgy, ahogy vagyunk – ne politizáljunk. Vagyis, hogy ők monopol módon uralkodjanak a társadalmi és politikai szférán. Ezzel szemben a valóság megint fordított. Kétségtelen tény, hogy a Katolikus Egyház kánonjogában, a Református Egyház zsinati határozattal – nagyon bölcsen – kimondta azt, hogy klerikusok, lelkészek nem vállalhatnak szerepet politikai pártok vezetésében, és nem indulhatnak országgyűlési képviselő-választásokon. Igen, de ezt teológiai és lelkipásztori megfontolásból mondja az egyház, nem pedig azért, mintha bármiféle külső diktátumot elfogadna. Mert alkotmányossági szempontból nézve az egyháznak ugyanolyan joga van akár a politikai vélemények is a kifejtéséhez, mint a társadalomban működő bármely más jogi személynek. Egy papnak pontosan ugyanolyan alkotmányos joga a politikai nézeteit kifejteni, mint nekem, vagy bármelyikünknek. Hogy az egyház ezt nem teszi, ezt teológiai és lelkipásztori megfontolásból következő önkorlátozásból nem teszi, nem pedig azért, mintha az államnak vagy politikai erőknek a diktátumát elfogadná. Egyébként is: ha egy pap direkt pártpolitikai vizekre téved-

ne, az egyes-egyedül a püspökére tartozik, nem pedig a pártokra vagy az államra. Nagyon fontos ezt a distinkciót megtenni!

Az egyház társadalmi tanítása része a teológiának. A szociális enciklikák, az egyház társadalmi tanítása, mint a teológia része: a szószékről hirdethető és hirdetendő. Ismerjük az egyház társadalmi tanítását: *perszonalitás, szolidaritás, szubszidiaritás, közjó, igazságosság*, ami által az egyház a személy védelmében, a közösségek védelmében, a teremtés rendjét tükröző természet rendjének megfelelően, az embernek éppen a lényegét megadó transzcendenciára való nyitottságának a hangsúlyozásával, a kinyilatkoztatás fényében a keresztény bölcsélet segítségével felvázolja a maga társadalmi tanítását. Ez a teológiai része. Ez a papság feladata. Az egyház társadalmi tanítása nem azonos egyetlen politikai párt programjával sem. De az egyház pontosan tudja, hogy minden társadalom-vízió, minden politikai program végső soron a mögötte álló emberkép függvénye. Ha ez egyoldalú, akkor az erre épülő társadalom is a teljes ember kibontakozását megcsönkítő, embertelen lesz. Ezeknek az új-pogány mítoszok alapján való kísérleteknek szomorú illusztrációja a XX. század története. És tanulsága az is, hogy az istentelen rendszer embertelen és az embertelen istentelen. Tehát nekünk, világban élő keresztényeknek a feladatunk az, hogy az egyház társadalmi

tanításának a fényében, a lelkiismeretünk alapján, ezt a társadalmi tanítást konkretizálva – az adott társadalom adott szituációjának kihívásaira választ adva – megvalósítsuk.

Befejezésül Platónt idézem, aki azt mondta: „Ha a bölcs és becsületes polgárok lemondanak arról, hogy maguk irányítsák a polisz életét, akkor az lesz a büntetésük, hogy ostobák és gazemberek fognak uralkodni rajtuk.”

Köszönöm, hogy meghallgattak!

„...Nagyon érdekes és logikus képet kaptunk arról az egyházpolitikáról, amelyet az államtitkár úr eddig is képviselt, és amely öröm számunkra, hogy jelenleg is képvisel.”

Dr. Erdő Péter
esztergom-budapesti érsek,
prímás zárszavából